

Об'єднавши всі наявні напрацювання в даній області і класифікувавши думку філософів Нового часу, ми пропонуємо біографічно-текстуальний метод дослідження історичних відомостей на уроці світової літератури у старших класах загальноосвітньої школи.

I. Психолого-біографічний аналіз, спрямований на вивчення життєвого шляху письменника:

- 1) вивчення біографій письменника, складених різними авторами;
- 2) порівняння художніх і наукових біографій;
- 3) згадки сучасників та близького оточення письменника;
- 4) епістолярний спадок і щоденники;
- 5) стан здоров'я, якщо це підкреслює стійку життєву позицію людини (наприклад, останні вісім років, коли Гейне був прикутий до ліжка, ознаменувалися творчим піднесенням, високою працездатністю).

II. Текстологічний аналіз художнього твору:

- 1) дослідження історичного факту, покладеного в основу написання твору;
- 2) порівняння історичного факту з вимислом автора;
- 3) розуміння задуму автора в контексті відповідної історичної епохи;
- 4) складання соціально-історичного портрету героїв твору;
- 5) розуміння характеру і вчинків героїв в контексті відповідної історичної епохи.

III. Історико-культурний аналіз твору:

- 1) мистецько-літературний напрям твору;
- 2) літературна критика;
- 3) культурні умови;
- 4) умови побуту.

Запропонований метод дозволяє вивчати особистість творця в різних аспектах її життєдіяльності, в контексті історії та культури, об'єднаних в різних джерелах. Аналізувати твір, образи літературних героїв в контексті певної історичної доби.

Навчає учнів працювати з різними джерелами, видобувати потрібну інформацію, що відповідає дослідницькому методу у викладанні світової літератури в школі.

Використана література:

1. *Герbart И. Ф.* Общая педагогика, выведенная из цели воспитания / И. Ф. Герbart. – Москва, 1981 // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики : учебное пособие / сост. А. И. Пискунов. – 2-е издание, переработанное. – Москва : Просвещение, 1981. – С. 332-352.
2. *Философия и литература: проблемы взаимоотношений* / В. А. Лекторский, Н. С. Автономова, А. Л. Никифоров, В. К. Кантор [и др.] // Вопросы философии. – 2009. – № 9. – С. 59-96.
3. *Берковский И.* Философия истории Канта в современном прочтении / И. Берковский // Философские науки. – 1997. – № 3-4. – С. 121-143.
4. *Вольтер.* Эстетика. Статьи. Письма / Вольтер. – М. : Искусство, 1974. – 391 с.
6. *Дидро Д.* Парадокс об актере / Д. Дидро. – Ярославль, 1923. – 32 с.
7. *Руссо Ж.-Ж.* Педагогические сочинения : в 2-х т. – Т. 2 / под ред. Г. Н. Джибладзе ; сост. А. Н. Джуринский. – М. : Педагогика, 1981. – 336 с.
8. *Бэкон Ф.* История правления короля Генриха VII / Статья и общая редакция М. А. Варга; перевод В. Р. Рокитянского, Н. А. Федорова, А. Э. Яврумяна, комментарии В. Р. Рокитянского. – М. : Наука, 1990. – 324 с.

Аннотация

В статье рассматривается проблема взаимосвязанного изучения литературы и истории в аспекте философской мысли прошлого и современности.

Ключевые слова: мировая литература, исторические сведения, философия.

Annotation

This paper will consider the problem of interconnected learning literature and history of philosophical thought in terms of the past and present.

Keywords: world literature, historical information and philosophy.

УДК: 811.133.1'36

Єленіна З. І.

ДІЄСЛІВНИЙ ЧАС – ЯДРО ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ

Категорію часу в європейських мовах іноді отожднюють з поняттям граматичного часу. Граматична категорія часу – це будівельна одиниця, що має окремі стандартні дієслівні засоби відтворення.

Семантичний аналіз темпоральності налічує велику кількість значень і відтінків, основним засобом вираження яких є особова форма дієслова. Як відзначають у своїх дослідженнях Г. Гійом, А. Доза, М. Гревісс, Ж. Дамурет і Е. Пішон, В. Г. Гак та інші, полісемія особової форми виходить з того, що у різних способах дієслова по-різному співвідносяться категорії самого способу, часу й виду. Про співвідношення цих значень у французькій лінгвістиці існують три різні думки:

1. Спосіб, час і вид об'єднуються в одну загальну категорію.
2. Час та вид об'єднуються в одну категорію, спосіб виділяється в окрему категорію.
3. Спосіб, час і вид розглядаються як три окремі морфологічні категорії.

Перша точка зору представлена в працях Г. Гійома. На його думку, форми дієслова відображають різні етапи формування уявлення у свідомості того, хто говорить про розвиток дії у часі: "образ часу" - "image-temps". "Образ часу" модальний у тому сенсі, що він є результатом ставлення мовця до даного процесу. Актуалізація дії проходить ряд етапів, і залежно від того, на якому етапі свідомість того, хто говорить, вживається одна з модальних форм. Актуалізація дії пов'язується з певним часовим планом: минулим, теперішнім і майбутнім, що пояснює численність форм в індикативі. Складні часи Гійом розглядає як вираз виду дієслова або "внутрішнього часу" дії. У концепції Гійома категорії способу, часу та виду виступають як різні етапи розвитку процесу у часі.

Друга точка зору, при якій в системі дієслова розрізняють дві категорії: час разом з видом і спосіб представлена як в традиційній граматиці, так і в багатьох теоретичних дослідженнях. Тут можливі два підходи:

1. Більшість дослідників (Теньєр, Дамурет і Пішон, Богомолова) вважають, що вид як граматична категорія не існує, є лише категорія часу, форми якого залежно від конкретного контексту можуть передавати видові значення.

2. П. Імбс і деякі інші автори стверджують, що видові і часові значення рівноправні в дієслівних формах і утворюють єдину часову категорію, всередині якої вид та час перебувають у стані рівноваги: якщо одне значення виходить на перший план, то друге затемнюється.

Третя точка зору – визнання трьох окремих категорій – представлена в роботах Вагнера, Клюма, Боннара. Деякі автори – наприклад, Дюбуа – вважають домінуючою категорію виду, а не часу.

Розглядаючи проблеми категорії виду не слід забувати, що Ш. Баллі, поряд з граматичним протиставленням *Passé Simple / Imparfait / Passé Composé*, розрізняв: ітеративний вид (багаторазовий) – *voltiger*; сингулятивний (одноразовий) – *frapper*; інгресивний (вступний) – *partir*; дуративний (тривалий) – *travailler*; термінативний (граничний) – *arriver*.

Виходячи з того ж принципу різноманіття видових форм, Бейлон і Фабр розрізняють 8 основних дієслівних видів: 1) імперфективний (*Le vent souffle*); 2) перфективний (*Le vent est tombé*); 3) миттєвий (*J'ouvris les yeux*); 4) тривалий (*La terre tourne*); 5) ітеративний (*Je me promène tous les jours*); 6) інхотативний (*Cet enfant grandit*); 7) найближче майбутнє; 8) найближче минуле.

Отже, майже всі видові значення у французькій мові можна представити наступним чином:

1. Лексичне протиставлення граничних і неграничних дієслів. Складні часи з граничними дієсловами зазвичай реалізують значення завершеності, а неграничні – передумання.

2. Певні синтаксичні конструкції, такі як *se mettre à faire qch, être en train de faire qch* або засобами словотворення (афіксами, наприклад: *relire, sautiller*).

3. Протиставлення форм дієслів. У французькій мові його розглядають або в опозиції форм *Imparfait / Passé Simple*, або в протиставленні простих та складних форм часу.

Найбільшим досягненням аспектології останніх десятиліть є суворе розмежування понять граматичного виду і способів дії. Підставою для виділення граматичної категорії виду служить протиставлення граматичних форм. Способи дії представлені лексичними і лексико-граматичними засобами, а саме:

– Тривалість / нетривалість (А. Клюм);

– Закінченість (завершеність) / незакінченість (незавершеність) (А. Бюрге); – Цілісність, неподільність / процесність, подільність (Р. Мартен).

Ряд авторів відносить ці значення до значень способів дії;

– Тривалість / нетривалість (Богомолова),

– Закінченість / незакінченість (Соколова),

– Цілісність / процесність (Ілія).

Друга дискусійна проблема – це проблема засобів вираження способу дії, з приводу якої серед дослідників спостерігаються значні розбіжності, зумовлені специфікою французької мови. На рівні інфінітива ряд граматистів (зокрема, Стен) пропонує розподіл дієслів на два класи:

1) дієслова термінативні (граничні, перфективні), що позначають дію, яка може мати межі (*tomber, exploser*);

2) дієслова курсивні (ненасичені, неперфективні), у яких значення граничності відсутнє (*chercher, marcher*).

Деякі граматисти виділяють клас біаспектуальних дієслів, здатних виражати як перфективне, так і неперфективне значення. Зазначені класи характеризуються рядом ознак:

а) конструкції *commencer à; finir de + infinitif*, неможливі для термінативних дієслів при позначенні одноразової дії;

б) конструкції з обставинами, що вказують на миттєвість дії (*aussitôt, soudain*), неприпустимі для курсивних дієслів, якщо вони не вживаються для вираження початку дії: *Il marcha aussitôt*.

Деякі граматисти (наприклад, Шеремет) до числа засобів, які виражають способи дії у французькій мові, відносять не тільки дієслівні форми, а й комбінації дієслівних форм з недієслівними засобами, до

яких відносяться семантика підмета та доповнення, їх граматична характеристика, обставини, тощо, наприклад: *Il souffla de dessus* – результативність; *il souffla une fois* – однократність; *il souffla plusieurs fois (à plusieurs reprises)* – багаторазовість.

Значенням граматичного виду є граматичне значення, яке постійно визначає граматичну форму видової опозиції. Значення граматичного виду носить системно-структурний характер. Тоді як до значень способів дії у французькій мові відносять будь-які характеристики протікання дії, що виникли як результат взаємодії значень дієслівних і недієслівних засобів.

Кожен спосіб відрізняється за методом подання дії, тим, як він співвідносить дію з об'єктивною реальністю та суб'єктивним сприйняттям мовця. Окрім того, залежно від способу варіює сполучення модальних і темпоральних значень. Єдиний спосіб, в якому категорія часу отримує своє повне вираження, це індикатив (у способах *Subjonctif* та *Conditionnel* категорія часу виступає відносною та нерегулярною). А одна й та сама дієслівна форма дійсного способу виконує низку функцій: 1) розташовує дію у одному з часових планів (минуле, теперішнє, майбутнє); 2) реалізує відношення передудання, одночасності або слідування у часовому просторі; 3) актуалізує дію; 4) створює уявлення про часові рамки перебігу дії. П. Імбс доповнює список названих вище функцій ще однією: розташування дії у подільному та неподільному темпоральному просторі. На його думку, неподільний час – це часовий план, який не піддається традиційному розподілу на минуле, теперішнє та майбутнє. За кожною часовою формою закріплюється первинна та ряд вторинних функцій, які забезпечують різноманітність темпоральних значень та відтінків.

Категорія часу – одна з основних категорій дієслова. Ядром граматичної категорії часу є дієслівний час, поняття про який потрібне для локалізації подій, які мовець співвідносить із собою, з моментом мовлення. Можливості дієслівних форм у відображенні часу розглядаються дослідниками як на рівні висловлювання (В. Г. Гак, Т. В. Булигіна, Ж.-П. Конфе), так і на рівні тексту (І. Р. Гальперін, З. Я. Тураєва, Ж.-П. Декле, Ж. Клебер). В останні десятиріччя українські вчені – О. І. Чередниченко, В. Б. Бурбело, І. Р. Вихованець – активно проводять стилістичні дослідження вираження категорії часу. В більшості наукових праць дослідження проводяться на матеріалі художніх текстів й розмовної мови. Проте, тексти функціональних стилів, зокрема офіційно-ділового стилю, внаслідок їх сталості дозволяють глибше проаналізувати співвідношення граматичного часу дієслова з лексичними одиницями, особливостями соціально-мовленнєвої ситуації при визначенні часової семантики.

Використана література:

1. Бюлер К. Н. Теория языка / К. Н. Бюлер. – М.: Прогресс, 1995.
2. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики / Г. Гийом. – М.: Прогресс, 1992.
3. Орлов В. В. Французьке дієслово / В. В. Орлов. – Одеса: Фенікс, 2005.
4. Тарасова Е. В. Время и темпоральность / Е. В. Тарасова. – Х.: Основа, 1992.
5. Фунтова Ю. С. Своєрідність функціонально-семантичного поля темпоральності мови / Ю. С. Фунтова // Вісник Запорізького держ. ун-ту. Серія мовознавство. – 2007. – Вип. 3.
6. Confais J. P. Temps, mode, aspect / J. P. Confais. – Paris, 1995.

А н н о т а ц и я

Теоретические проблемы, связанные с определением языковых средств, позволяющих образовывать модально-временной план высказывания, с возможностями глагольных форм передавать время в различных функциональных стилях французского языка постоянно находятся в центре внимания зарубежных и отечественных ученых. Несмотря на это, некоторые вопросы взаимодействия языковых категорий и экстралингвистических факторов при образовании темпоральной семантики все еще остаются недостаточно изученными.

A n n o t a t i o n

Foreign and domestic scientists investigated theoretical problems related to definition of language means that create modal and temporal plan of a statement. Besides, possible forms of tense expression in different functional styles of French were also examined. Despite this, during the temporal semantic speech creation, some points of language categories interaction and extralinguistic factors are not learned enough yet.

УДК 37.016:82-991.1

Жданова О. Л.

РОЛЬ МОВЧАННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАУКОВИХ ІДЕЙ М. М. БАХТІНА

Реалії сучасної шкільної освіти вимагають від науковців та вчителів всебічне висвітлення та оцінку здобутків минулого, переосмислення їх з позиції сьогодення для творчого використання раціональних ідей, збагачення ними арсеналу педагогічних засобів сучасної школи. У зв'язку з цим розглянемо деякі аспекти теорії мовчання, розробленої видатним російським філософом та літературознавцем